нелюдського ставлення, що викликає дуже серйозні страждання, ЄСПЛ визначив забороненими такі методи отримання показань, як: тривале утримання особи з щільно накритою головою, примусове багатогодинне стоянння обличчям до стіни, позбавлення сну, мордування шумом, харчування тільки водою та хлібом. ЄСПЛ також звернув увагу на те, що незаконні методи поводження не завжди можуть бути пов'язаними із заподіянням особі тілесних ушкоджень. Нелюдськими, тобто такими, що принижують честь і гідність людини, визнаються будь-які дії, спрямовані на те, щоб викликати у жертв почуття страху, пригніченості та неповноцінності.

Отже, підсумовуючі аналіз європейської практики судового захисту прав і свобод людини та громадянина слід констатувати, що принципи та засоби реалізації, що були закладені у середині 50-х років XX ст. відіграють визначальну роль при вирішенні справ про захист честі, гідності та ділової репутації, що мають стати для Української держави, яка переживає складний етап реформи судової системи, фундаментальним ядром за для ефективного захисту прав і свобод людини та громадянина.

Бібліографічні посилання:

1. Європейська Конвенція з прав людини http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf

2. Європейський механізм захисту прав людини http://www.ed-era.com/courses/

3. Присяжнюк, Т. Система Європейської Конвенції про захист прав і основних свобод людини унікальний інструмент захисту порушених прав / Т. Присяжнюк // Право України. — 2001. — № 6. — С. 33-35

4. Антонович, М. Міжнародне публічне право / М. Антонович. — К. : Алерта, 2003. – С. 144.

5. Луць, Л. А. Європейські міждержавні правові системи та проблеми інтеграції з ними правової системи України (теоретичні аспекти): [моногpаф.] / Л. А. Луць. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. — С. 154.

Рогальська В.В.,
доцент кафедри кримінального процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРАКТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ВІДБИРАННЯ ЗРАЗКІВ ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ

Відповідно до положень КПК України [1], докази, отримані в результаті проведення експертизи, можуть бути визнані судом недопустимими, якщо порушена процедура отримання зразків для експертизи

(здійснення процесуальних дій, які потребують попереднього дозволу суду, без такого дозволу або з порушенням його суттєвих умов (п.1 ч. 2 ст. 87 КПК)), або якщо зразки для експертизи отримані внаслідок істотного порушення прав і свобод людини (катування, жорсткого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження (п.2 ч. 2 ст. 87 КПК)).

Аналіз вивчених матеріалів кримінальних проваджень, де здійснювалося відібрання зразків для експертизи та опитування практичних працівників, які проводили вищезазначену процесуальну дію, дозволило зробити висновок, що найбільш не вирішеними питанням під час застосування ст. 245 КПК є: 1) невизначеність в чинних нормативно-правових актах, які саме зразки особи слід відносити до біологічних; 2) неоднозначність практики віднесення відмови добровільно надати біологічні зразки для проведення експертизи до реалізації права не свідчити проти себе.

Для вирішення вищезазначених проблемних питань пропонується дослідити прецеденту практику ЄСПЛ, оскільки відповідно до ч. 5 ст. 9 КПК України кримінально процесуальне законодавство України повинно застосовуватися з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Невизначеність в чинних нормативно-правових актах, які саме зразки особи слід відносити до біологічних, впливає і на процесуальний порядок їх отримання, оскільки окремі слідчі такі зразки як: відбитки пальців рук, зразки голосу, зразки почерку не відносять до біологічних і здійснюють їх відбирання без звернення до прокурора чи до слідчого судді, оформлюючи свої дії лише протоколом, в той час, як інші слідчі для здійснення аналогічних дій - звертаються до вищезазначених учасників.

Аналіз окремих рішень ЄСПЛ, зокрема: «PG и JH проти Сполученого Королівства» [2] та «Сондерз проти Сполученого Королівства»[3] дозволив дійти до висновку що, під біологічними зразками особи слід розуміти всі зразки, пов’язані з життєдіяльністю особи. Так, у рішенні «PG и JH проти Сполученого Королівства» зразки голосу розглядаються як щось подібне до проб крові, волосся або інших фізичних чи об’єктивних проб [2] а у рішенні «Сондерз проти Сполученого Королівства», ЄСПЛ до проб біологічного матеріалу відносить зразки крові, волосся або іншої тканини, та матеріали, які виробляються в процесі природної життєдіяльності організму, як, наприклад, зразки видиханого повітря, сечі, голосу [3].

Отже, доки не будуть внесені відповідні зміни до національного за-

конодавства, під біологічними зразками особи пропонується розуміти всі зразки, пов'язані з життєдіяльністю особи як біологічної істоти, а саме: зразки відбитків пальців рук, почерку, мовлення і голосу особи, зразки відбитків зубів, відбитків будь-яких поверхонь тіла людини, запахових слідів людини, а також усі зразки біологічного походження в їх класичному розумінні (слина, кров, сперма, піт, волосся, нігті тощо), а їх відбирання необхідно здійснювати у відповідності до ч. 3 ст. 245 КПК.

Аналіз слідчої та судової практики свідчить про те, що окремі правники розцінюють відмову особи добровільно надати біологічні зразки для проведення експертизи як реалізацію нею свого права не свідчити проти себе, що передбачене ст. 18 КПК.

Системний аналіз окремих рішень ЄСПЛ, дозволяє зробити висновок про те, що фізична недоторканість особи охоплюється поняттям «приватне життя», що охороняється статтею 8 ЄКПЛ [4] і стосується найбільш інтимних аспектів приватного життя, а обов'язкове медичне втручання, навіть незначне, становить втручання у це право(рішення у справі «X та Y проти Нідерландів» [5]), проте такі втручання зазвичай є виправданими, відповідно до п.2 ст. 8 ЄКПЛ, як необхідні для запобіганням злочину («Тирадо Ортіс і Лосано Мартін» [6]). Біологічні зразки, ЄСПЛ розглядаються як фізичні чи об'єктивні проби, що використовуються у криміналістичному аналізі і до яких не застосовується право не свідчити проти себе («PG и JH проти Сполученого Королівства» [2]), проте такі процедури не повинні досягати мінімального рівня жорстокості, за якого вони становили б порушення ст. 3 ЄКПЛ («Тирадо Ортіс і Лосано Мартін» [6]). Щоб одержати такі матеріали, зазвичай підозрюваного просять пасивно витримати незначне порушення його фізичної цілісності або отримують матеріал, який виробляється в процесі природної життєдіяльності організму («Сондерз проти Сполученого Королівства»[3], без завдання ризику для здоров'я («Яллох проти Німеччини» [7]). Окрім того, за національним законодавством, право не свідчити проти себе розуміється як право особи не говорити нічого з приводу підозри чи обвинувачення проти неї, та відмовитися відповідати на запитання у будь-який момент, отже під час здійснення відбирання біологічних зразків для експертизи у примусовому порядку, особа може скористатися вищезазначеним правом, лише під час відбирання зразків голосу та почерку [8].

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. [Електронний ресурс].– Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17;

2. P. G. and J. H. проти Сполученого Королівства (N 44787/98)[Електронний

ресурс].– Режим доступу :http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/SO2312.html;

3. Сондерз проти Сполученого Королівства [Електронний ресурс].– Режим доступу :http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=408;

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11. 1950 [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

5. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «X та Y проти Нідерландів») [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20Mc%20Bride%20ukr.pdf

6. Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Тирадо Ортіс і Лосано Мартін проти Іспанії» [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20Mc%20Bride%20ukr.pdf.

7.Рішення Європейського Суду з прав людини у справі «Яллох проти Німеччини» від 10.05.2006 року // Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до сайту: http://www. minjust.gov.ua/.

8. Рогальська В.В. Віднесення відмови добровільно надати біологічні зразки для проведення експертизи до реалізації права не свідчити проти себе // В.В. Рогальська, Євпак М.О.//Актуальні проблеми удосконалення кримінального процесуального законодавства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, присвяченої до 70-річчя д.ю.н., професора Юрія Павловича Аленіна, м. Одеса, 21 квітня 2017 р. / за ред. Г.О. Ульянової, І.В. Гловюк; відп. за вип. І.В. Гловюк; уклад. В.А. Завтур; Нац. Ун-т «Одес. Юрид. Акад.» [та ін.]. – Одеса: Юридична література, 2017. С.216-219

Сердюк І.А.,
доцент кафедри теорії та історії
держави і права Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДНІСТЬ ПРИНЦИПУ ПРАВОПЕВНОСТІ ЯК СУТТЄВА ОЗНАКА КАТЕГОРІЇ «ПРАВОВИЙ АКТ»

Авторський підхід до розуміння поняття «правовий акт» відображений у такому судженні про досліджуване явище правової дійсності: правовий акт (у вузькому розумінні) – це забезпечене з боку держави та визнане легітимним з боку громадянського суспільства формально-обов’язкове волевиявлення органів публічної влади, їх службових і посадових осіб, що має офіційний характер, здійснює справедливий з погляду домінуючої частини населення регулятивний або охоронний вплив на поведінку суб’єктів права і породжує юридичні наслідки, що відповідають принципу право певності.

Аналіз запропонованої дефініції цієї загальнотеоретичної категорії дозволяє виокремити як самостійну таку її суттєву ознаку, як відповідність наслідків волевиявлення органу публічної влади (його службової